

окрестности: взгляд из XXI века. – Мариуполь: изд-во «Рената», 2006. - С. 6-32.

6. Мосенкіс 2002 – Мосенкіс Ю.Л. Проблема реконструкції мови трипільської культури. Автореф. доктор. філол. наук. –10.02.01 – українська мова, 10.02.15 – загальне мовознавство – К.: вид-во Київськ. націон. ун-ту, 2002.

7. Таранец 1981 – Таранец В.Г. Энергетическая теория речи. – Киев-Одесса: Вища школа, 1981.

8. Таранець 1999 – Таранець В.Г. Походження поняття числа і його мовної реалізації (до витоків індоєвропейської прамови). Вид. 2-е, переробл. і доповн. – Одеса: АстроПринт, 1999.

9. Таранець 2004 – Таранець В.Г. Арії. Слов'яни. Руси: Походження назв Україна і Русь. Монографія. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2004. – 296 с.

10. Ткаченко 1989 – Ткаченко О.Б. Очерки теории языкового субстрата. – К.: Наукова думка, 1989.

11. Gimbutas 1992 – Gimbutas M. Die Ethnogenese der europäischen Indogermanen //Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft Vorträge und Kleinere Schriften 54, Innsbruck, 1992. – S. 5-29.

12. Krause 1937 – Krause W. Runeninschriften im älteren Futhark. – Halle (Saale): Max Niemeyer Verlag, 1937. – 680 S.

SUMMARY

The author's attention focuses on the comparative study of phonetic phenomena of the Old European Languages. The article presents the generalization of the archaic characteristics that remained in the Ukrainian language under the influence of Tripolie substratum. The following refer to such substratum characteristics: tendency to the open syllable, rising articulation tension at the beginning of a word, substratum expletive stress and substitution.

81.432.1-003

Світлана Шепітько

КОНЦЕПТ “НОМЕ”: АНАЛІЗ СМИСЛОВОГО УТВОРЕННЯ

Стаття присвячена аналізу смислового утворення – концепту “nome”, його поняттєвих, образних та ціннісних сторін. Відштовхуючись від етимологічно вихідного значення авторка досліджує формування його семантичної структури, виокремлює конститутивні ознаки концепта, що описується, встановлює нові грані концепту через ономасіологічний аналіз синонімічних словників. Образно-перцептивні характеристики досліджуваного концепту пізнаються в асоціаціях, що постають у колокаціях його базових найменувань. Аналіз валоративних ознак описуваного об'єкта здійснено на матеріалі англійських ідіом.

Останнім часом у лінгвістичній літературі типологію концептів висвітлено достатньо повно. Однак, актуальним залишається дослідження

особливого класу концептів, які ми вважаємо універсальними. У понятті “дім” закладені смисли не тільки місця проживання, тобто “контейнера”, але й змісту цього “контейнера”- сім’ї, родини; це поняття асоціюють із затишком, спокоєм, безпекою не тільки в слов’янській культурній традиції, але в інших етнокультурах.

У цій роботі концепт “home” розглядається як смислове утворення, складовими якого є поняттеві, образні та ціннісні характеристики [Карасик, 2005:54]. Поняттевий аналіз концепту здійснено на основі словникових дефініцій з метою виявлення конститутивних ознак та системних кореляцій.

З погляду етимології іменник “home” співвідноситься з ідеєю домівки як приміщення, де живуть люди (“house”), притулку, пристановища (“abode” - “long home grave”), місця народження (“native place”), малої чи великої батьківщини (“one’s own place or country”) та походить від давньоанглійської основи, що перекладається як “група будівель, село, масток, володіння, приміщення”. Таким чином, можна відзначити, що концепт “home” етимологічно пов’язаний з ідеєю обмеженого простору, контейнера.

У сучасних словникових дефініціях іменник “home” тлумачиться як:

- а) місце проживання;
- б) місце народження;
- в) місце притулку, наприклад, дитячий притулок, будинок для літніх людей;
- г) фінішна пряма (в спорті);
- д) своє поле (у футболі);
- е) початок строки чи файла (у комп’ютері).

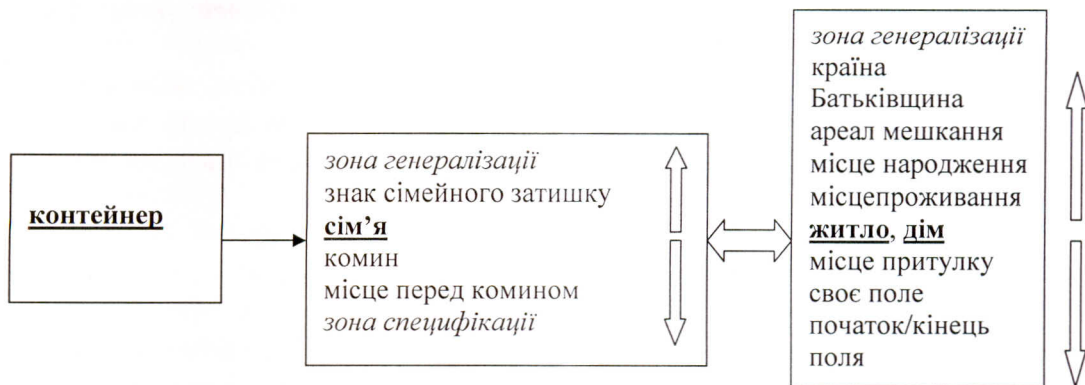
Конститутивні ознаки концепту, що розглядається, зведені до вказівки на об’єкт-контейнер (а), ареал, місце розповсюдження (б), його меж (г), е)), тобто не виходять за межі етимологічної ідеї статичної локалізації об’єкта.

Ономасіологічна процедура встановлення синонімів шляхом аналізу синонімічних словників доводить, що поряд із вищезазначеними семемами (гранями) концепта - “контейнер, ареал, межа”, з’являються семемами (грані), які в тлумачному словнику не зафіксовані. Так, house, abode, dwelling, residence, domicile, habitation, habitat, territory, birthplace, environment, element, native land містять ЛСВ, значення яких входять до вищезазначених семем. В той же час варіанти family, household, hearth, fireside не збігаються зі значенням. Family та household в значенні “групи людей, що мешкають під одним дахом та пов’язані спорідненими узами” вказують на зміст контейнера, також, як hearth і fireside в значенні “місце

перед комином, комин”, із тією різницею, що перші відносять зміст контейнера до елементів живої, а останні – неживої природи.

Таким чином, ми можемо уявити поняттєву сторону концепта “home” у вигляді такої схеми:

Схема поняттєвої сторони концепта “home”

Для вивчення образних характеристик нам необхідно розглянути сполучуваність основних найменувань досліджуваного концепту та проаналізувати асоціації, пов'язані з цими найменуваннями.

Іменник “home” часто сполучається з прикметниками на означення суспільного (сімейного, буттєвого) статусу людини – boyhood, childhood, family, marital, matrimonial, natural, parental, single-parent, broken, native:

- *Placing a child in public care is sometimes the only situation to ill-treatment in the natural home.*

- *It's unusual for young people over 25 to still live in the parental home.*

- *More and more children in the school are from single-parent homes.*

Цей іменник також часто вступає в колокації з прикметниками суспільної (соціальної, статусної) семантики – middle-class, working class, stately:

- *Priceless antique furniture was destroyed in the fire at their stately home.*

Часові відношення вербалізовано в атрибутивних сполученнях з прикметниками permanent, temporary, holiday, weekend, winter:

- *It was a shelter for people with no permanent home.*

- *They also have a holiday hone in Spain.*

- *The mudflats offer a winter home to thousands of migrating swans.*

Просторову статичну локалізацію цього концепта асоціюють з прикметниками detached, semi-detached, terraced, де розкрито семантику

розміщення в просторі **суміжне/ несуміжне** з іншим об'єктом. В той же час сполучення з прикметниками country, island, mountain, riverside, seaside, suburban, valley, village, forest вказують або на безпосередню (географічну) локацію об'єкта, або на суспільну характеристику – «місто»/ «село»:

- *He used to spend the summer painting at his country home.*

- *These birds are in danger of becoming extinct as their forest home disappears.*

Психична (емоційна та естетична) позитивна оцінність вбачається в колокаціях іменника “home” з прикметниками, що вказують на якості об'єкта: comfortable, luxurious, luxury, magnificent, nice, pleasant, happy, secure, stable, supportive:

- *These children badly need a stable and secure home life.*

- *The lock-up garage provides a secure home for your car.*

Суспільні відношення володіння вербалізовано в атрибутивних сполученнях з rented, ancestral, council home, тоді як технічна діяльність людини зробила можливим появу колокацій, що вказують на дім як транспортний засіб – caravan, mobile, motor:

- *The storm wrecked the family's caravan home.*

Психичний, емоційний, культурний досвід людини асоціюють з колокаціями типу spiritual, legendary, dream home:

- *They found their dream home on the shore of a lake.*

- *The hill is the legendary home of King Arthur.*

- *The first time he visited New Orleans he knew he had found his spiritual home.*

Перейдемо від атрибутивних колокацій іменника “home” до дієслівних; вони відбивають просторове динамічне осмислення поняття, де фігурують, головним чином, дієслова руху, або діяльності людини: arrive, come, get, make your way, bring smb/smith, take smb/smith, be away from, get away from, leave, abandon, find smb/smith, give smb/smith:

- *Let's go home. I'm tired.*

- *He didn't leave home until he was 24.*

- *The people abandoned their homes and headed for the hills.*

- *Perhaps we could find a home for a kitten.*

Суспільні економічні відношення людини вербалізовано в дієслівних колокаціях : to provide (smb/smith) i run:

- *We have to provide a good home for children*

- *They run a retirement home for the elderly.*

Численними є субстантивні колокації з іменником “home”, серед яких виділяємо такі групи.

Так, суспільні (соціальні) відношення вербалізовано в іменникових колокаціях з care, charity, children's convalescent, foster, nursing, old people's, remand, residential, rest, retirement, purpose-built:

- *Work begins this week on a purpose-built home for the city's homeless.*

Суспільні відношення (відповідно до семи «селище») вербалізовано в іменникових колокаціях з country, district, state, town, address, number:

- *I've forgotten your home number.*

Просторова статична локалізація об'єкта та відношення між об'єктами асоціюють з іменниковими сполученнями area, base, territory, turf, port, waters:

- *I arranged to meet her in her office as she seemed more relaxed on her home territory.*

- *They were seamen serving in home waters.*

Якщо умовно ми приймаємо "home" як контейнер, то ми виявляємо ряд колокацій за диференційними семами «зміст об'єкта-контейнеру живої/ неживої природи», відповідно: worker, tutor, user, student, help з семантикою суспільно- економічних, культурних відносин та appliance, computer, furnishing, contents, comforts з семантикою технічних продуктів діяльності людини:

- *Make sure you insure your home contents for an adequate amount.*

- *She desperately missed her home comforts while camping.*

- *My grandmother has a home help who comes and cleans twice a week.*

Інструментальне (трудова, технічне) та економічне (суспільне) засвоєння об'єкта вербалізовано в колокаціях з іменниками improvement, maintenance, repairs, extensive, security, insurance, наприклад:

- *Fitting a burglar alarm is the most effective way to increase home security.*

Фізіологічні потреби людини (лікування, харчування), її буттєвий стан (дозвілля), його діяльність (трудова та культурна) вербалізовано в колокаціях з іменниками baking, cooking, nursing, consumption, use, study, entertainment, work, remedy, treatment, movie, video, ментальні операції- в колокації з views, суспільні відношення - в колокації з affairs , наприклад:

- *The course is suitable for classroom or home study.*

- *My husband is the party's spokesman for home affairs.*

- *This video is for home use only*

- *She missed her mother's home cooking badly.*

- *This is the market for home entertainment systems.*

- *I've tried all home remedies for headaches without success.*

- *We have a home movie of my dad teaching me to swim.*

- *He claimed that he had bought cigarettes for home consumption not to sell them.*

Обставини існування об'єкта/суб'єкта вербалізовано в колокаціях з іменниками background, conditions, environment, life, situation, наприклад:

- *He came from an appalling home background.*
- *She had never had a stable home life.*

Колокації з іменниками visit та leave вербалізують сферу суспільних відносин, наприклад:

- *He went missing while on home leave from prison.*
- *The doctor was assaulted on a home visit.*

Суспільно-економічні відносини та відносини власності між суб'єктом (людиною) та об'єктом (приміщенням) репрезентовано в іменникових колокаціях з ownership, purchase, sales, loan, market, buyer, owner, trial, наприклад:

- *They hope to sell as many computers on the home market as they export.*
- *This laser printer is aimed at the home buyer.*
- *We are offering a free 15-day home trial on our software.*

Узагальнюючи, ми можемо дефінувати концепт "home" в його образних (сполучуваних) характеристиках як концепт антропоспрямований, оскільки його вербальні репрезентації описують сфери буттєвого, суспільного статусів людини, дефінують його психічні стани, коментують його інструментальну/технічну діяльність. Такий якісний та кількісний зсув акценту в семантиці не випадковий, незважаючи на стабільні часові відношення, просторові, обставинні відношення, що наявні у вербалізації деяких вищезазначених смислів.

Образний компонент концепта "home" розкривається як визначення статусних характеристик людини, при цьому в контексті деталізовано суспільні, економічні, культурні, буттєві відносини людини. Інструментальні ознаки іменника "home" в їх мовленнєвих проявах конкретизують словникове значення "home".

Пізнавальні характеристики концепта, що розглядаються, зведено до набору знань про побудову світу.

Психічне (емоційне, естетичне, ментальне) сприйняття концепта "home" посилює позитивну оцінку семантику відповідних слів.

Аналіз ціннісних характеристик концепта "home" проведено на основі висловлювань з відкритим оцінним смислом. Типовим висловлюванням для вияву ціннісних пріоритетів суспільства щодо будь-якого концепту зазвичай розглядаються прислів'я, афоризми, ідіоми.

Смисл відібраних нами 13 ідіом зведено до таких характеристик:

- бути щасливим, невимушеним: (to be/feel at home with);
- бути гостинним/негостинним: (to be "at home", "not at home" to people);
- соромитися „скелета в шафі”: (a home truth);
- знайти та зруйнувати ціль, що рухається: (to home in on);

- знайти останній притулок, померти, упокоритися: (to find one's last home).

Оцінні висловлювання щодо концепта "home" дозволяють зробити висновок про те, що в колективній свідомості цей концепт оцінюється переважно позитивно. Ідіоматичні висловлювання акцентують також на необхідності бути більш уважними, приймати речі такими, якими вони є.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Введение в когнитивную лингвистику: Уч.пос. / Карасик В.И., Пименова М.В. и др. – Кемерово: Кузбасвузиздат, 2005. – С.54-105.
2. The Penguin English Dictionary./ Ed. by R. Allen.- London: Penguin Book Ltd, 2002. – 1046 p.
3. Oxford Collocations Dictionary. – Oxford: Oxford University Press, 2002. – 893 p.
4. The Penguin Dictionary of English Idioms./ Ed. by D.M. Gulland and D. Hinds-Howell. – London: Penguin Books Ltd, 1994. – 305 p.

SUMMARY

Shepitko S.V. Concept "home". The article presents the analysis of concept "home" and explores its denotative, associative and valorative constituents. The author researches the process of formation of its meaning's semantic structure, defines its constituent characteristics, and finds new facets of the concept by means of onomaseologic analysis of dictionaries of synonyms.

Figurative and perceptive characteristics of the concept under research are revealed through the associations, evolving its basic names' collocations.

The valorative facet of the object described is analyzed on the material of English idioms.